

[Nekategorizirano](#)

U SPEKTRU BOGATSTVA RAZLIČITOSTI – 7 – Visoki standard poštovanja ljudskih prava u Hrvatskoj – I PRIPADNICI NACIONALNIH MANJINA SUDJELOVALI SU U STVARANJU I OBRANI HRVATSKE

[30. svibnja 2021.](#) [Antun Brađašević Edit](#)

U Domovinskom ratu, ali i u procesu stvaranja hrvatske državnosti, na razne načine, sudjelovali su i pripadnici nacionalnih manjina u RH. To potvrđuju i objavljeni znanstveni radovi uglednih povjesničara, ali nažalost i egzaktni podatci o ranjenima, nestalima ili poginulim pripadnicima hrvatskih oružanih obrambenih postrojbi, ali i podatci o civilnim žrtvama rata, a kasnije i podatci o oboljelima uslijed posljedica u ratu doživljenog stresa pa i PTSP-a.

U ovom novinarskom osvrtu navest ćemo neke od podataka koji će pokušati potvrditi tezu iz naslova ovog priloga. Dakle, u Hrvatskoj, kao što je već navedeno u prethodnim objavama ovog serijala, imamo 22 nacionalne manjine, od kojih su neke brojnije, dok drugih ima relativno malo. Ipak, kada je započela agresija na Hrvatsku predvođena nositeljima tadašnje velikosrpske politike te takozvane JNA, ljudi su, bez obzira na svoju nacionalnu pripadnost, odlučili braniti svoje domove i obitelji, od Vukovara do Dubrovnika. Percepcija javnosti je bila takva da se mislilo kako su osobe srpske nacionalnosti isključivo na strani agresorskih snaga, no to nije točno. To je

naočitiije vidljivo u Podunavlju, posebno u Vukovaru i području Vukovarsko-srijemske i Osječko-baranjske. Osim što su bili „obični vojnici“ neki od pripadnika srpske manjine su posatali časnici Hrvatske vojske i u Domovinskom ratu se iskazali hrabrošću i požrtvovnošću u borbi s okupacijskim snagama. Netočnost je dakako i kako među hrvatskim braniteljima nije bilo Roma, Bošnjaka, Čeha, Slovaka, itd.

Krećemo s prezentacijom nekih znanstvenih radova koji se bave ovom tematikom: Posebno ćemo govoriti o knjigama **Filipa Škijana, Borne Marinića i Hamdije Malića**

Filip Škijan

Znanstveni opus doc .dr. sc. Filipa Škijana i uz ostalo istraživanje o sudjelovanju pripadnika nacionalnih manjina u obrani Republike Hrvatske

On je povjesničar akademske naobrazbe, doktorirao na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu s temom Politička opredjeljivanja u Hrvatskom zagorju 1941. – 1945. Magistrirao je na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu s temom „Politički zatvorenici u logorima Jasenovac i Stara Gradiška“. Škijan je istraživač u Institutu za migracije i narodnosti i autor više knjiga o sudjelovanju nacionalnih manjina u Domovinskom ratu. Njegov znanstveni interes su etničke studije, dijasporske zajednice, nacionalne manjine, sociološka teorija, povijest sociologije, sociologija znanja i znanosti. Nama su u fokusu interesa njegove slijedeće knjige: – 2020.godine – „Sjećanje Bošnjaka na sudjelovanje u Domovinskom ratu u Hrvatskoj“, Zagreb: Vijeće bošnjačke nacionalne manjine Grada Zagreba, – 2020. godine – „Sjećanje nacionalnih manjina u Hrvatskoj na Domovinski rat“, Zagreb: Koordinacija vijeća i predstavnika nacionalnih manjina Grada Zagreba, – 2019. godine – „Mađari u Domovinskom ratu“, Zagreb: Vijeće mađarske nacionalne manjine Grada Zagreba. – 2019. „Poljaci u Hrvatskoj“, Zagreb: Predstavnicu poljske nacionalne manjine Grada Zagreba. – 2019. „Islamska zajednica u Sisku“, Sisak: Medžlis Islamske zajednice Sisak. – 2018. „Nacionalne manjine u Zagrebu“, Zagreb: Koordinacija Vijeća i predstavnika nacionalnih manjina Grada Zagreba. – 2018. „Svakodnevni život Rusina u istočnoj Slavoniji i zapadnom Srijemu“, Zagreb: Predstavnik rusinske nacionalne manjine Grada Zagreba. – 2018. „Iz povijesti Srba u Zagrebačkoj županiji“,

Zagreb: Vijeće srpske nacionalne manjine Zagrebačke županije. – 2017. „Iz povijesti Srba u Varaždinskoj županiji – od prvih doseljavanja do današnjih dana“, Zagreb: Grafocentar.

Evo i važnih njegovih pojedinačnih i zajedničkih radova u knjigama i časopisima: – 2019. „Život pograničnog stanovništva: studija slučaja Međimurje“/ Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja, 18: (36) 113-128. – 2018. „Povijest koja se pamti i različitost sjećanja: identiteti nacionalnih manjinskih zajednica i hrvatskih dijasporskih zajednica“. U M. Džolan i M. Maras (ur.) „Nepomireno društvo–nepomirena pamćenja, Doprinos prevladavanju nepomirenih pamćenja hrvatskog naroda ad intra/ad extra, Synopsis, Zagreb–Sarajevo, 167–182. – 2016. „Etniciteti, nacije i granice na Kordunu“: primjer bošnjačke nacionalne manjine//Studia ethnologica Croatica, 28: (1) 213-232. – 2015. „Događaj i etnička situacija-promjena identiteta nacionalnih manjinskih zajednica u Republici Hrvatskoj“, Studia ethnologica Croatica, 27: (1) 7-36. – 2014. „Romi u Podravini i Međimurju i uključenost u hrvatsko društvo: od predrasuda i stigmatizacije do socijalne distance i diskriminacije“, Podravina, 13: (25) 141 – 159. –2014. „Rusi u Slavoniji“, u: Slavonija – sociodemografski problemi/izazovi, Zagreb, str. 29 – 49. – 2014. „Nacionalne manjine u hrvatskoj Baranji između čekića i nakovnja – slučaj baranjskih Nijemaca“, u: Srpsko-hrvatski politički odnosi u 20. veku – zaštita identiteta, Novi Sad, str. 31-43. -2014. „Analiza stvarnih dosegâ u konzumaciji prava nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj – primjeri iz prakse“, u: Bošnjačka pismohrana, str. 295 – 312. – 2013. „Socijalna integracija useljenika iz BIH (Bošnjaci i Hrvati) u Hrvatskoj“, Migracije iz BIH, Sarajevo, 95-103. - 2012. „Rusi u Hrvatskoj između 1991. i 2011.“, u: Studia lexicographica, 5: (11) 21-50.

Najvažniji naglasci iz intervjuâ s doc. Dr. Škijanom povodom predstavljanja knjige „Sjećanje Bošnjaka na sudjelovanje u Domovinskom ratu u Hrvatskoj“ u kojoj se govori o svim pripadnicima nacionalnih manjina i njihovom sudjelovanju u obrani Hrvatske

„Trebâ nastaviti s istraživânjima i trebâ nastaviti sa sređivanjem gradiva koje se nalazi u Memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata i Vojnom arhivu. Na taj će se naćin moći objektivnije i preciznije sagledati sudjelovanje nacionalnih manjina u Domovinskom ratu. Trebâlo bi nastaviti i s prikupljanjem prića pojedinaca kako bi dobili jasnu predstavu o tome kroz što su pripadnici manjina na ratištima diljem Hrvatske prolazili. Ovakva istraživânja sigurno mogu doprinijeti objektivnijoj slici o nacionalnim manjinama u hrvatskom društvu , suprotstaviti se manipulacijama pa i dati doprinos procesu pomirenja. Do danas je objavljeno nekoliko monografija o sudjelovanju pojedinâh nacionalnih manjina u Domovinskom ratu. Napisao sam dvije knjige o Mađarima i o Bošnjacima u Domovinskom ratu, a iziše su i knjige o sudjelovanju Roma (Borna Marinić, I mi smo branili Hrvatsku, Romi u Domovinskom ratu, Zagreb 2019.) i Rusina u Domovinskom ratu (Nikola Pap, Stradanje Rusina u Domovinskom ratu 1991./1992., Vukovar 2015.). Izišla je i knjiga sjećanja manjina na Domovinski rat autora Zorana Šanguta i Ivice Radoša pod naslovom Branili smo domovinu: pripadnici nacionalnih manjina u obrani Hrvatske. O Albancima u Domovinskom ratu održao je vrlo korisno i zanimljivo predavanje dr. sc. Jakša Raguž koje je u ovoj knjizi objavljeno u poglavlju o Albancima u Domovinskom ratu. Jedno od poglavlja u knjizi Česi Zagrebu-Zagreb Česima autora Jurja Bahnika i Marijana Lipovca bilo je o Česima u Domovinskom ratu. Poglavlje u Česima u Domovinskom ratu u ovoj knjizi znatno je izmijenjeno spomenuto poglavlje koje sam napisao zajedno s Jurjem Bahnikom. Ostale manjine nisu dubinski istraživane. Tek su pojedini članci dotaknuli njihovo sudjelovanje u Domovinskom ratu. Ova moja knjiga nosi naziv: „Sjećanje nacionalnih manjina u Hrvatskoj na Domovinski rat“. Radim u Institutu za migracije i narodnosti i temom nacionalnih manjina bavim se već više od 15 godina. Iz Koordinacije vijeća i predstavnika nacionalnih manjina Grada Zagreba angažirali su me da napišem ovu knjigu nakon što sam napravio spomenute dvije knjige o Mađarima i Bošnjacima u Domovinskom ratu. Najveći problemi su nedostupnost i nesređenost arhivskog gradiva. Arhivski materijali se još uvijek uvelike nalaze u vojnom arhivu, pa nam zbog nesređenosti nisu dostupni. Osim toga, ne postoji pregled sudionika Domovinskog rata po nacionalnosti, pa stoga ne možemo donositi ni neke

točnije podatke o broju sudionika Domovinskog rata, pripadnika nacionalnih manjina. Sudjelovanje nacionalnih manjina u Domovinskom ratu nikako nije bilo simbolično. U odnosu na brojnost nacionalnih manjina u Hrvatskoj veliki broj nacionalnih manjina sudjelovao je u iznimno visokom postotku u redovima Hrvatske vojske i policije te u drugim postrojbama koje su branile Hrvatsku. U knjizi su zastupljene priče albanske, bošnjačke, bugarske, crnogorske, češke, mađarske, makedonske, njemačke, ruske, rusinske, romske, poljske, slovenske, slovačke, srpske, talijanske, ukrajinske i židovske nacionalne manjine. Kazivači su bili od Baranje, preko vukovarskog područja, našičkog područja, Osijeka, Slavenskog Broda, Lipovljana, Daruvara, Lipika, Zagreba, Istre do Dubrovnika. Jedan dio pripadnika nacionalnih manjina bili su dragovoljci. To je bilo posebno istaknuto u zonama gdje se ratovalo, a gdje su pripadnici nacionalnih manjina bili domicilno stanovništvo (npr. Daruvar, Osijek, Lipovljani, Lipik, Dubrovnik, Vukovar, Baranja). Treba istaknuti Albance i Bošnjake koji su u iznimno visokom postotku, u odnosu na broj pripadnika, sudjelovali u Domovinskom ratu. Svakako da su pojedinci u pojedinim zonama imali problema zbog svoje nacionalne pripadnosti usprkos tome što su bili pripadnici Hrvatske vojske. To je posebno istaknuto u Dalmaciji i u Dubrovniku u vrijeme hrvatsko-bošnjačkog sukoba o čemu su mi brojni kazivači otvoreno govorili (intervjui su objavljeni u knjizi Sjećanja Bošnjaka na Domovinski rat u Hrvatskoj). Što se Srba tiče, i oni su imali problema u pojedinim zonama i u pojedinim postrojbama. Budući da se posebno nisam bavio ovom temom ne mogu o tome mnogo reći, ali bi jedno istraživanje takve vrste bilo iznimno korisno. Pripadnici manjina doživljavaju Hrvatsku svojom domovinom i na taj su način sudjelovali u obrani. Svi su ponosni na svoje sudjelovanje u ratu i smatraju da su obranili svoju zemlju. Svakako treba nastaviti s istraživanjima i treba nastaviti sa sređivanjem gradiva koje se nalazi u Memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata i Vojnom arhivu. Na taj će se način moći objektivnije i preciznije sagledati sudjelovanje nacionalnih manjina u Domovinskom ratu. Također bi trebalo nastaviti i istraživanja na terenu te popisivati sudionike Domovinskog rata, pripadnike manjina. Na taj bi način dobili potpuniju sliku o tome koliko je pripadnika manjina sudjelovalo u ratu. Trebalo bi nastaviti i s prikupljanjem priča pojedinaca kako bi dobili jasnu predstavu o tome kroz što su pripadnici manjina na ratištima diljem Hrvatske prolazili.“ - rekao je **Škijan** u intervjuu kojeg sam kreirao za potrebe Instituta STINE iz Splita

Borna Marinić

Više detalja o knjizi „I mi smo branili Hrvatsku -Romi u Domovinskom ratu” autora Borne Marinića u kojoj se govori o sudjelovanju propadnika romske nacionalne manjine u obrani Hrvatske

Knjiga je svečano promovirana u Domu HV-a “Zvonimir” u Zagrebu, 28. studenog 2019. godine u organizaciji udruge Savez Roma u Republici Hrvatskoj “Kali Sara” te u suradnji s uredom saborskog zastupnika **Veljka Kajtazija**, vijećima i predstavnicima romske nacionalne manjine te pod svečanim pokroviteljstvom Ministarstva obrane RH i Ministarstva hrvatskih branitelja.

Promociji je, uz brojne goste i uzvanike nazočio i potpredsjednik Vlade i tadašnji ministar obrane RH **Damir Krstičević**, izaslanik predsjednika Hrvatskog sabora **Ante Babić**, načelnik Glavnog stožera OS RH general zbora **Mirko Šundov**, gradonačelnik Grada Zagreba **Milan Bandić**, saborski zastupnik **Veljko Kajtazi**, veleposlanik Austrije **Markus Wuketich**, pomoćnik ministra i izaslanik ministra hrvatskih branitelja RH **Dinko Tandara**, izaslanik potpredsjednika Vlade i ministra unutarnjih poslova **Tomislav Buterin** i drugi pomoćnici ministara, državni tajnici, saborski zastupnici, predstavnici braniteljskih udruga proizašlih iz Domovinskog rata, Hrvatskog generalskog zbora i pripadnici Hrvatske vojske. Monografija govori o malo poznatoj ulozi Roma koji su se uključili u obranu Hrvatske tijekom Domovinskog rata.

Knjiga „I mi smo branili Hrvatsku -Romi u Domovinskom ratu“, kroz egzaktno podatke temeljene na dokumentaciji HV-a prikupljenoj u svim krajevima Hrvatske donosi nam vrlo zanimljive činjenice o tome kako je Roma u populaciji hrvatskih branitelja bilo doista respektabilan broj.

Romi su ta manjina, o kojoj do sada nije napisano gotovo ništa te kojoj nije dodijeljeno odgovarajuće priznanje, hrvatski su Romi. Kako kaže autor knjige **Borna Marinić**: „Romi nikada u povijesti nisu kolektivno vodili rat pod svojom zastavom te nikada nisu ratovali za vlastiti teritorij. No Romi su sudjelovali u ratovima na različitim stranama, ovisno o teritoriju i političkoj situaciji u kojoj bi se zatekli. U Domovinskom ratu, osim aktivnog sudjelovanja na bojištima, Romi su također pomagali u humanitarnom, logističkom i financijskom smislu.“- kaže autor Marinić i dodaje: „Valja naglasiti da je gotovo nemoguće doći do stvarnog broja Roma u Hrvatskoj. U ratnoj 1991. godini popisano je 6695 Roma, ali je u tom razdoblju došlo do velike migracije Roma uzrokovane ratnim stanjem na području cijele bivše Jugoslavije. Iako službeni podatak iz 2001. godine govori o 9463 popisanih Roma, njihov stvaran broj znatno je veći. Prema podacima Vijeća Europe, ali i informacijama dostupnim kod mnogobrojnih romskih udruga, broj Roma u Republici Hrvatskoj prelazi 30 tisuća. Velik broj hrvatskih Roma nema riješen ni status državljanstva, mnogi se drugačije deklariraju, a mnogi bivaju izostavljeni iz bilo kakvih pa tako i braniteljskih evidencija. U razgovorima s istaknutim romskim braniteljima dolazimo do različitih brojki koje se kreću od 600 do 1500, dok Ivan Rumbak, autor knjige o Romima “Od legenda do povijesti, od priča do stvarnosti”, iznosi podatak o 2176 Roma branitelja. Svi se slažu da među spomenutim braniteljima ima poginulih, ali je do tog broja također teško doći.“- zaključuje **Marinić**.

Ovome dodajmo kako je prema riječima **Nusreta Seferovića**, predsjednika Udruge Roma branitelja iz Domovinskog rata, broj poginulih Roma između 30 i 50. Takvih slučajeva najviše je bilo u Belome Manastiru, Iloku i Belišću. Romski branitelji bili su uključeni u sve veće akcije, dok je najveći broj djelovao na područjima Sisačko-moslavačke, Ličko-senjske, Brodsko-posavske, Karlovačke, Osječko-baranjske županije te na području Zagreba i Zagrebačke županije.

Spomenik Bošnjacima poginulim u Domovinskom ratu

I Bošnjaci su dali veliki doprinos u borbi za hrvatsku državnost u Domovinskom ratu, o tome je istraživanje proveo i knjigu napisao Hamdija Malić

Knjiga ‘Bošnjaci branitelji u Domovinskom ratu Hrvatske’, u kojoj autor **Hamdija Malić** tematizira ulogu Bošnjaka u obrani Hrvatske, predstavljena je u Splitu.

„Ova knjiga pokazuje kako su Bošnjaci-muslimani pružili ruku potpore Hrvatima onda kad je Hrvatima bilo najteže te zajedno s njima otišli na bojišnicu u Domovinskom ratu.“- istaknuo je **Malić**, koji je i predsjednik Udruge Bošnjaka branitelja Domovinskog rata Republike Hrvatske. Po njegovim riječima u Domovinskom ratu u Hrvatskoj sudjelovalo je oko 30.000 Bošnjaka, a 1695 ih je poginulo. „To je veliki broj Bošnjaka koji je stradao u Domovinskom ratu u Hrvatskoj i daje im za pravo da mogu uzdignute glave hodati diljem Hrvatske.“- istaknuo je Malić. Ustvrdio je kako tijekom Domovinskog rata nije bilo nijedne postrojbe Hrvatske vojske, a da u njoj nije bilo i Bošnjaka. Također je rekao kako se Bošnjaci trebaju zahvaliti Hrvatima koji su tijekom rata u Bosni i Hercegovini primili veliki broj izbjeglica muslimana.

Još nekoliko važnih događaja koji potvrđuju sudjelovanje Bošnjaka u Domovinskom ratu

– Godine 2018. god. na otvorenju Memorijalnih dana Šefika Pezerovića, koji se svake godine organiziraju u spomen na prvog Bošnjaka poginulog u Domovinskom ratu, otkrivena je ploča s natpisom “Prilaz Šefika Pezerovića” koja se nalazi na prilazu zagrebačkoj džamiji i u blizini

Spomen obilježja Bošnjacima braniteljima Domovinskog rata na kojem je uklesano 1.187 imena poginulih Bošnjaka.

– Vijeće bošnjačke nacionalne manjine Grada Zagreba (VBNMGZ) u suradnji s Udrugom Počasni vod Bošnjaka, u sjećanje na branitelje Bošnjake koji su dali život za Hrvatsku u Domovinskom ratu i u spomen na prvog poginulog branitelja Bošnjaka Šefika Pezerovića i ove godine organizirali su u zagrebačkom Islamskom centru obilježavanje Memorijalnih dana Šefika Pezerovića.

Simbol

jedinstva Hrvata i Bošnjaka

– Ploču s natpisom “Prilaz Šefika Pezerovića” svečano su otkrili hrvatski ministar branitelja Tomo Medved i roditelji poginulog hrvatskog branitelja, pripadnika specijalnih policijskih postrojbi Šefika Pezerovića koji je na okrutan način pogubljen 1991. godine u Općini Dvor. Nakon otkrivanja ploče, na spomen obilježju podignutom za sve poginule Bošnjake u Domovinskom ratu, brojna izaslanstva su uz pripadajuće vojne počasti položila vijence. Ministar branitelja Tomo Medved poručio je tijekom komemoracije kako je Šefik Pezerović krenuo u rat vođen idejom slobode i demokracije te kako je njegova žrtva sinonim za žrtvu Bošnjaka u Domovinskom ratu. “Bili smo skupa u ratu, a zajedno ćemo graditi i budućnost. Danas slobodno živimo u demokratskom društvu, poštujući njegove vrijednosti koje nas obavezuju da se sinova, kao što je bio Šefik, kao i svih žrtava poginulih i nestalih tijekom Domovinskog rata, sjećamo sa pijetetom i iskazujemo im poštovanje svugdje, uvijek i na svakom mjestu”, kazao je u svom govoru ministar Medved. Zagrebački muftija Aziz ef. Hasanović u svom je obraćanju poručio kako je Šefik Pezerović personifikacija 1.187 poginulih Bošnjaka, a ovu komemoraciju i otkrivanje ploče nazvao je civilizacijskim iskorakom koji svjedoči o jedinstvu Hrvata i Bošnjaka koje se posebno ispoljilo u zajedništvu kroz Domovinski rat. “Ovaj skup najbolji je temeljac na kojem treba graditi i jačati zdrave odnose bošnjačkog i hrvatskog naroda, kako u Republici Hrvatskoj, tako i u Bosni i Hercegovini. Nismo sretni nekim političkim rješenjima i političkim izjavama, posebno onima koje nas vode udesno, u kojima se ne prepoznajemo”, poručio je muftija Hasanović. Hasanović je poručio kako je osobno sretan da će svaki dan ubuduće prolaziti ulicom koja se zove “Prilaz Šefika Pezerovića”, kao i činjenicom da su to doživjeli Šefikovi roditelji i sestra. Predsjednik VBNMGZ-a Harun Omerbašić naglasio je kako je Šefik Pezerović šehid i junak, žrtva u pravednom ratu, branitelj koji je svoj život dao za obranu Republike Hrvatske i svojih sunarodnjaka.

I pripadnici srpske nacionalne manjine značajno su sudjelovali u obrani Hrvatske u Domovinskom ratu – osim podataka objavljenih su već spomenutim knjigama, iz nekoliko raznih novinskih člana i intervjuja izdvojili smo slijedeće podatke

Često se ponavlja podatak kako se oko 9.000 pripadnika srpske nacionalne manjine u RH odazvalo na mobilizacijske pozive između 1991. i 1995. U tom je razdoblju mobilizirano ukupno 360 tisuća ljudi. Od tih 360 tisuća, devet tisuća bili su Srbi. Čini se malo, jer je u Hrvatskoj, prema popisu stanovništva iz 1990., živjelo više od pola milijuna Srba. Međutim, s obzirom na činjenicu da se trećina Hrvatske, i to ona trećina gdje su Srbi bili u većini, našla pod okupacijom, broj od devet tisuća Srba, aktivnih branitelja, odnosi se isključivo na slobodne dijelove Hrvatske, gdje su Srbi, zapravo, predstavljali značajnu manjinu. Ukratko, radi se o devet tisuća, od 200 ili 250 tisuća Srba, a ne devet tisuća od više od pola milijuna Srba. Mnogi međutim smatraju kako je broj Srba koji su branili Hrvatsku znatno veći od spomenutih devet tisuća, jer se mnogi od njih od 1991. do 1995. godine (ali i kasnije) nisu izjašnjavali kao Srbi, bilo iz konvencionalnih razloga (da ne bi imali problema u svakodnevnom životu), bilo iz ideoloških razloga (prezirali su Miloševićevu osvajačku politiku). Prema neslužbenim podacima pa i pretpostavkama, Hrvatsku je dakle branilo do **12.000** Srba. Hrvatsko državno vodstvo presudne je ratne godine, 1991., bilo itekako svjesno važnosti isticanja srpskog elementa u Domovinskom ratu. Tako je čak i ministar obrane Gojko Šušak, u jednoj TV emisiji u kasnu jesen 1991. ponosno istaknuo da obranom Vukovara zapovijeda Srbin, pukovnik Mile Dedaković.

Autor: **Antun Bradašević**

